

www.ketab.ir

دستگاه کوارش از دیدگاه طب ایرانی

تشریح اعضا، علل علائم و علاج بیماری‌ها

روح الله کریمی

کریمی، روح الله، ۱۳۶۰-
تاریخ دستگاه گوارش از دیدگاه طب ایرانی:
تشریح اعضا، علل علائم و علاج بیماری‌ها/
تالیف روح‌الله کریمی.

تهران: سفیر اردهال، ۱۴۰۲.
۲۴۲ص.

۹۷۸-۶۲۲-۳۱۹-۱۳۷-۴

فیپا

تشریح اعضا، علل علائم و علاج بیماری‌ها.

گوارش -- اندام‌ها -- بیماری‌ها

Digestive organs -- Diseases

گوارش -- اندام‌ها -- بیماری‌ها -- تشخیص

Digestive organs -- Diseases --

Dignosis

گوارش -- اندام‌ها -- بیماری‌ها -- درمان

Digestive organs -- Diseases --

Treatment

پزشکی ایرانی -- نسخه‌ها و دستورالعمل‌ها

Medicine, Persian -- Formulae,

receipts, prescriptions

RCA۰۱

۶۱۶/۳

۹۴۷۲۸۸۷

فیپا

سرشناسه

عنوان و نام پدیدآور

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری

شابک

وضعیت فهرست نویسی

عنوان دیگر

موضوع

رده بندی کنگره

رده بندی دیویی

شماره کتابشناسی ملی

اطلاعات رکورد کتابشناسی

تشریح و نشر

دستگاه کوارش از دیدگاه طب ایرانی

تشریح اعضا، علل علائم و علاج بیماری‌ها

روح‌الله کریمی

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۱۹-۱۳۷-۴

صفحه آرائی، طراحی جلد: واحد آماده سازی نشر سفیر اردهال

صحافی و چاپ: آریا گرافیک

قیمت: ۱۸۰/۰۰۰ تومان

نوبت چاپ: اول - زمستان ۱۴۰۲

شماره نشر: ۱-۱۰۹۲

شمارگان: ۲۲۰ نسخه

نشانی دفتر مرکزی: تهران، خیابان سمیه، بعد از چهارراه مفتح، ساختمان ۱۱۸، طبقه ۲، واحد ۴

تلفن: ۸۸۳۱۳۸۹۸ - ۸۸۳۱۹۳۴۲ ۰۲۱ کد پستی: ۷۴۷۱۵ - ۱۵۸۱۸

فروشگاه مرکزی: خیابان انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، پاساژ پارسا، طبقه همکف تلفن: ۶۶۹۷۳۳۹۸

www.safirardehal.ir

www.safirardehal.com

[email: safirardehal@yahoo.com](mailto:safirardehal@yahoo.com)

© حق چاپ: ۱۴۰۲

هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی و اقتباس در گیومه در مستند نویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است. مسئولیت کلیه محتوا بر عهده نویسنده است. این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار
۱۵	مقدمه
۱۷	مطالب مقدماتی
۱۷	مطلب اول
۱۸	مطلب دوم
۱۹	مطلب سوم
۲۰	زبان و دهان
۲۱	تشریح دهان
۲۲	تشریح زبان
۲۲	جویدن غذا و هضم در دهان
۲۵	بیماری‌های زبان و دهان
۲۵	فصل اول: ورم زبان (ورم اللسان)
۲۷	فصل دوم: از بین رفتن (بطلان) ذائقه و فساد آن
۲۸	فصل سوم: سنگینی زبان (ثقل اللسان)
۳۰	فصل چهارم: بزرگی زبان (عظم اللسان)
۳۱	فصل پنجم: سستی زبان (استرخاء اللسان)
۳۱	فصل ششم: ضعف
۳۲	فصل هفتم: شکاف (تَرَک) زبان (شقاق اللسان)
۳۳	فصل هشتم: خشکی زبان (جفاف اللسان)

۳۳	فصل نهم: سوزش زبان (حرقة اللسان)
۳۴	فصل دهم: خارش زبان (حكة اللسان)
۳۴	فصل یازدهم: پوست‌پوست شدن (تقشر)
۳۵	فصل دوازدهم: بثورات دهان
۳۵	فصل سیزدهم: قِلاع
۳۶	فصل چهاردهم: آكلة الفم
۳۷	فصل پانزدهم: کثرت لعاب و ریختن آب دهان
۳۷	فصل شانزدهم: بوی بد دهان (بخر الفم)
۴۰	فصل هفدهم: ورم گلو
۴۲	لب‌ها
۴۳	تشریح لب
۴۵	بیماری‌های لب
۴۵	فصل اول: سفیدی لب (بياض الشفه)
۴۵	فصل دوم: شکاف (تشقق) و پوست‌پوست شدن (تقشر) و خشکی (جفاف) لب
۴۶	فصل سوم: جنینیدن بی‌اراده لب (اختلاج الشفه / تیک لب)
۴۷	فصل چهارم: به هم پیوستن لب‌ها (تقلص الشفتین)
۴۸	فصل پنجم: بواسیر لب
۴۹	فصل ششم: ورم لب
۴۹	فصل هفتم: بثور لب
۴۹	فصل هشتم: زخم لب
۵۰	فصل نهم: سوء مزاج‌های ساده که بر لب بیفتند
۵۰	فصل دهم: خوردگی (آکله) افتادن در لب
۵۲	دندان و لثه
۵۳	بحثی در تشریح دندان
۵۴	تدبیر حفظ صحت دندان
۵۵	بیماری‌های دندان‌ها (اسنان) و لثه
۵۵	فصل اول: درد دندان‌ها (وجع الاسنان)
۵۸	فصل دوم: ضرس
۵۹	فصل سوم: ذهاب ماء الاسنان
۶۰	فصل چهارم: خورده شدن (پوسیدگی) و ریزش شدن (تفتت) و سوراخ شدن (تثقب) دندان
۶۱	فصل پنجم: حفره

۶۲.....	فصل ششم: تغییر رنگ دندان.....
۶۳.....	فصل هفتم: تحریک و جنبیدن دندان و افتادن آن.....
۶۵.....	فصل هشتم: تدبیر دندان کودکان برای اینکه به آسانی بیفتند.....
۶۶.....	فصل نهم: بزرگ شدن دندان (تزید السنّ).....
۶۷.....	فصل دهم: خارش دندان (حکّة الاسنان).....
۶۸.....	فصل یازدهم: برهم سائیدن دندانها در خواب (صریر الاسنان فی النوم).....
۶۸.....	فصل دوازدهم: ورم لثه.....
۶۹.....	فصل سیزدهم: لثه دامیه.....
۷۰.....	فصل چهاردهم: قرحه و ناصور.....
۷۰.....	فصل پانزدهم: نقصان و سستی (استرخا) گوشت بن دندان.....
۷۱.....	فصل شانزدهم: گوشت زائدی که از لثه بیرون می آید.....
۷۲.....	حلق و زبان کوچک (لهات) و مری.....
۷۳.....	تشریح حلق و زبان کوچک و مری.....
۷۵.....	بیماری های حلق و زبان کوچک (لهات / ملانف) و مری.....
۷۵.....	فصل اول: ورم لهات.....
۷۶.....	فصل دوم: استرخاء اللهات.....
۷۷.....	فصل سوم: خناق.....
۸۵.....	فصل چهارم: بثورات گرم و سوزاننده مری.....
۸۵.....	فصل پنجم: چسبیدن زالو (دیوجه / علق) به حلق.....
۸۶.....	فصل ششم: گیر کردن خار و ماندن غذا در گلو.....
۸۷.....	فصل هفتم: بلعیدن سوزن.....
۸۷.....	فصل هشتم: انطباق مری (اختلال مری / آشالازی).....
۸۸.....	فصل نهم: خارش مری (حکاک المری).....
۸۸.....	فصل دهم: دشواری بلع (عسر البلع).....
۸۹.....	فصل یازدهم: ورم مری.....
۹۰.....	فصل دوازدهم: زخم مری.....
۹۰.....	فصل سیزدهم: تفرق اتصال مری.....
۹۲.....	معدّه.....
۹۳.....	تشریح معدّه.....
۹۴.....	فم معدّه.....
۹۵.....	قعر معدّه.....
۹۵.....	معدّه و فرآیند هضم.....

۹۷ امور تضعیف کننده حرارت
۹۸ خشک کننده معده
۱۰۱ بیماری های معده
۱۰۱ فصل اول: سوء مزاج معده
۱۰۸ فصل دوم: درد (وجع) معده
۱۱۲ فصل سوم: ضعف هضم، سوء هضم و ثخمه
۱۱۵ بحثی درباره قوای معده
۱۱۷ فصل چهارم: هیضه (کولرا)
۱۲۰ فصل پنجم: نقصان و بطلان اشتها (آنورکسیا)
۱۲۶ فصل ششم: اندر فساد اشتها (وجع)
۱۲۷ فصل هفتم: جوع الكلب
۱۳۰ فصل هشتم: جوع البقر (بولیموس / BULIMIA)
۱۳۲ فصل نهم: جوع الغشی (FAINTING APPETITE)
۱۳۳ فصل دهم: عطش مفرط
۱۳۹ فصل یازدهم: ورم معده
۱۴۱ فصل دوازدهم: ذبیلة المعدة
۱۴۲ فصل سیزدهم: زخم ها و بثورات معده
۱۴۳ فصل چهاردهم: کفجه
۱۴۴ فصل پانزدهم: آروغ (جشاء)
۱۴۵ فصل شانزدهم: دهن دره (تثاؤب)
۱۴۵ فصل هفدهم: خمیازه (تمطی)
۱۴۵ فصل هجدهم: قیء و غثیان و تهوع و تقلب النفس
۱۵۰ فصل نوزدهم: استفراغ خون (قیء الدم)
۱۵۲ فصل بیستم: جمود و بسته شدن خون و شیر در معده و روده ها
۱۵۲ فصل بیست و یکم: سکسکه (فواق / هکھک)
۱۵۶ فصل بیست و دوم: انقلاب معده
۱۵۶ فصل بیست و سوم: قَلِق و کرب در معده
۱۵۷ فصل بیست و چهارم: اختلاج (جنبیدن و پریدن بی اراده اندام / تیک) معده
۱۵۸ فصل بیست و پنجم: وجع الفؤاد
۱۵۸ فصل بیست و ششم: سوزش (حرقه) معده
۱۵۹ فصل بیست و هفتم: حکاک و دغدغه (خارش) که بر معده بیفتد
۱۵۹ فصل بیست و هشتم: استرخاء معده و تهلهل بافت آن
۱۶۱ فصل بیست و نهم: تشنج معده
۱۶۲ فصل سی ام: صلابت و سختی (جُسانت) که در معده یا عضلات بالای معده پدید می آید

۱۶۳.....	فصل سی و یکم: دَرَب و خِلْفَه
۱۷۱.....	فصل سی و دوم: تدبیر کسی که معده او کوچک خلق شده است
۱۷۲.....	روده‌ها (امعاء)
۱۷۳.....	تشریح روده‌ها
۱۷۳.....	روده‌های علیا
۱۷۵.....	روده‌های سفلی (روده‌های غلاظ)
۱۷۹.....	بیماری‌های روده
۱۷۹.....	فصل اول: لغزندگی روده‌ها (زلق الأمعاء)
۱۸۲.....	فصل دوم: اسهالی که از خود روده بیرون می‌آید
۱۸۷.....	فصل سوم: بیرون آمدن زرداب (مذه) و چرک (ریم) از روده‌ها
۱۸۸.....	فصل چهارم: زَحیر
۱۹۱.....	فصل پنجم: درد روده‌ها (مَغص)
۱۹۳.....	فصل ششم: نفخ و قراقر روده‌ها
۱۹۴.....	فصل هفتم: قولنج
۲۰۳.....	فصل هشتم: حصر
۲۰۴.....	فصل نهم: دیدان
۲۰۷.....	مقعد
۲۰۹.....	بیماری‌های مقعد
۲۰۹.....	فصل اول: بواسیر
۲۱۲.....	فصل دوم: ناصور مقعد
۲۱۲.....	فصل سوم: ورم مقعد
۲۱۴.....	فصل چهارم: شقاق مقعد
۲۱۵.....	فصل پنجم: استرخای شرح
۲۱۶.....	فصل ششم: خروج مقعد
۲۱۷.....	فصل هفتم: زخم مقعد
۲۱۷.....	فصل هشتم: خاراش (حکّه) مقعد
۲۱۹.....	منابع و مآخذ
۲۲۳.....	نمایه

پیشگفتار

اثر حاضر که با عنوان «دستگاه گوارش از دیدگاه طب ایرانی» محضر مخاطبان عزیز تقدیم می‌گردد، به بررسی اعضای دستگاه گوارش از ابتدا تا انتها می‌پردازد. در این کتاب به بررسی آناتومی (تشریح) اعضای دستگاه گوارش و بیماری‌های این اعضا (علل، علائم و درمان آنها) از دیدگاه حکمای طب ایرانی می‌پردازیم.

به برکت انقلاب اسلامی، سال‌هاست طب ایرانی و اسلامی احیا شده و مراحل رشد و تکامل خود را می‌پیماید و با سرعت زیادی در حال حرکت است که این، مایه بسی امید است، اما در کنار این امیدها، بیم‌هایی نیز وجود دارد؛ از جمله این بیم‌ها، به راه افتادن سیل دانش‌آموختگانی است که با گذراندن چند واحد از مباحث طب سنتی، خود را در مقام مُعالِج دیده و به امر خطیر درمان روی می‌آورند؛ غافل از اینکه امر طبابت، امری است که با نفس و جان انسان‌ها سروکار دارد و چنانچه فرد درمانگر، حجت شرعی برای تجویز خود نداشته باشد و در فرایند درمان، آسیبی به فرد بیمار وارد شود، ضمان شرعی بر عهده درمانگر خواهد بود، و علاوه بر تبعات دنیوی و حقوقی، تبعات اخروی نیز برای وی به دنبال خواهد داشت.

کسی که بخواهد برای حفظ صحت خود، اطلاعاتی در زمینه طبابت به دست آورد، بر او حرجی نیست، اما کسی که جان مردم در دست اوست، نباید با چند واحد درس خواندن سطحی، احساس خود طیب‌پنداری، او را فرا گیرد. طبابت از دیدگاه حکمت ایرانی و

اسلامی امری سهل و ممتنع است؛ اگرچه اصول آن، سهل و قابل فهم برای عموم است، اما فروعات آن، آن قدر پیچیده و متکثر است که هرکسی را یارای قدم گذاردن در آن نیست. دانش آموختگان این علم شریف، که شاخه‌ای از حکمت قدیم است، باید سالیان متمادی، بر گذراندن شاخه‌های مختلف علوم حکمی قدیم اهتمام داشته باشند؛ منطق، فلسفه، معرفت‌النفس، طبیعیات، هیئت، نجوم و سرانجام، طب. بالاتر از آن، کسی که قدم در وادی طب اسلامی می‌گذارد، علاوه بر اینها باید مسلط و یا لااقل آشنا با قرآن، روایات، فقه و اصول، رجال و مبانی علم لغت نیز باشد. امروزه مشکل بخش عمده‌ای از طبیبان طب ایرانی و اسلامی (که حقیر، این دو طب را در طول یکدیگر می‌دانم) این است که یک‌راست و بدون طی کردن مقدمات لازم (که در علوم مذکور باید آنها را دنبال کرد) به فراگیری علم طب می‌پردازند. چنین تعلّمی، اگر عقیم نباشد، قطعاً عمیق نخواهد بود؛ البته در این راستا، دسیسه‌های امپریالیستی و استعماری نیز بی‌تأثیر نبوده است؛ از جمله اینکه با حربه‌هایی به ظاهر علمی، علوم قدیم، به ویژه طبیعیات و نجوم قدیم را منسوخ و ابطال نمودند و دست بشر امروز را از آن علوم حکمی کوتاه نمودند.

مشکل دیگر در میان بسیاری از دانش آموختگان این علم، عدم تسلط و بلکه عدم آشنایی با کتب کهن این علم و در نتیجه، عدم قدرت رجوع به آنهاست. فاصله افتادن با متون کهن تمدنی، از جمله کتب طبّی، که حقیر آن را نیز ناشی از دسیسه‌های نظام استعمار می‌دانم، لطمات جبران‌ناپذیری بر تمدن اسلامی و ایرانی وارد نمود. مسؤولین و متصدیان که دغدغه احیای تمدن اسلامی را دارند باید به این مسئله توجه ویژه داشته باشند.

یک طبیب حاذق طب ایرانی باید علاوه بر مهارت در علوم فوق‌الذکر، مهارت «رجوع در لحظه» به کتب طبّی کهن داشته باشد و بتواند از علم و تجربه حکمای بزرگی چون رازی و ابن‌سینا و جرجانی و ابن‌نفیس و ارزانی و عقیلی خراسانی و دیگران بدون واسطه بهره گیرد، اما مع‌الأسف، امروزه اطلاعات بسیاری از اطبای طب ایرانی، منحصر در یادداشت‌هایی است که در فلان دوره، از استادی خاص داشته‌اند و یا یادداشت‌هایی که از فایل صوتی اساتید این فن در اختیار دارند. برخی نیز با چاپ این یادداشت‌ها، خود را به‌عنوان مؤلف طب سنتی مطرح می‌نمایند؛ و البته دشمن غدار نیز از آنجا که قوت طب ایرانی را می‌داند و به‌خوبی می‌داند که چنانچه این طب اصیل که ریشه در حکمت اصیل دارد، بتواند مجدداً احیا شود، جایی برای او باقی نخواهد گذاشت، درصدد است با ارائه ضعیف این طب از سوی جاهلان خود طبیب‌پندار، این طب را ضعیف و بی‌مایه نشان دهد. با توجه به معضل فوق، حقیر معتقدم باید یک نهضت متن‌خوانی و بازتولیدی متون کهن

طبی در جامعهٔ طبی ما رواج یابد. نگارنده در حد وسع و توان و فرصت خود (که بخش عمده‌ای از آن به دلیل هویت حوزوی این جانب باید مصروف علوم حوزوی همچون فقه و اصول و فلسفه و منطق بشود) در این زمینه قدم‌های ناچیزی برداشته‌ام. در این راستا در میان برخی از اطبای طب سنتی و طلاب حوزهٔ علمیه به متن خوانی بخش‌هایی از دو کتاب گران‌سنگ طب ایرانی، مفرح‌القلوب و خلاصه‌الحکمه، پرداختیم.

در زمینهٔ تألیف نیز کتابی تحت عنوان «شش گام تا سلامتی» تألیف نمودم که با همت مؤسسهٔ حکمت‌مدار «سفیر اردهال» به چاپ رسید. در این کتاب، متون کهن طبی در موضوع «ستهٔ ضروریه» را که گمشدهٔ طب ایرانی است، بازنویسی نموده و البته افزودنی‌هایی نیز بر آن اضافه کردم. این کتاب برای استفادهٔ عموم تدوین شده است. در کتاب دیگری تحت عنوان «آناتومی تطبیقی» نیز به کمک دوست عزیز و فرهیختهٔ خود، جناب آقای احسان میرزایی، آدمم و بخش بازنویسی متون کهن آن کتاب را بر عهده گرفتم. این کتاب در نوع خود، کتابی کم‌نظیر، بلکه بی‌نظیر است؛ از این جهت که در زمینهٔ آناتومی تطبیقی میان طب کهن و مدرن، تا این لحظه کتابی در ایران به رشتهٔ تألیف درنیامده است. کتاب حاضر نیز حلقه‌ای دیگر از زنجیره‌ای است که این حقیر درصدد تکمیل آن هستم و البته نمی‌دانم چه حدی از آن را توفیق بیابم. در این کتاب اعضای دستگاه گوارش از دیدگاه حکمای طب ایرانی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در قسمت علل، علائم و علاج بیماری‌ها پایهٔ این کتاب بر مبنای بازنویسی کتاب «طب اکبری» تألیف حکیم ارزانی است، اما از منابع طبی دیگر نیز استفاده شده است و سعی بر آن بوده تا ابهامات کتاب طب اکبری با استفاده از کتاب‌های دیگر، رمزگشایی شود. در بخش تشریح نیز از کتب متعدد این علم استفاده شده است. امید است این اثر ناچیز مورد قبول درگاه اهل بیت علیهم‌السلام که حکمت ایرانی، امتداد حکمت آنها و رشحه‌ای از رشحات علم بیکران آنهاست، قرار بگیرد.

روح‌الله کریمی

سحر عاشورای سال ۱۴۲۵ هجری قمری
شهر ری - جوار حضرت سیدالکریم الحسنی